

Петро Немировський

ВІЧНИЙ ЖИД

Новела

Переклад Оксана Маловічко

1

Коли вони спускалися в ліфті, Ілля подумав: добре б попрощатися зараз, тут. Сказати Олені "бай" і, біс із нею, поцілувати в щоку. У напудрену щоку, що сховалася за лисячим коміром.

Ліфт зупинився. Пройшовши через хол, вони крізь двері-вертушку виринули на вулицю.

- Тобі куди? - Олена подивилася на свій годинник.

- До сестри, на Фешн-стріт.

Вона взяла його під руку:

- У такому разі нам по дорозі.

Для останніх днів січня погода була терпимою. Легкий вітерець торкався обличчя, приносячи із собою запахи піци, смажених горіхів і вихлопних газів. Уздовж тротуарів темніли затверділі в гарі й кіптяві горби снігу.

- Скоро ми відкриємо нову телестудію, - Олена міцніше притиснула його руку до себе.

Вона почала розповідати про контракти свого чоловіка - власника телестудії - з новим спонсором, про обіцяні три мільйони доларів - нібито цих грошей буде достатньо, щоб студія протрималася

щонайменше три роки. Минулого разу в них був мільйон, і вони протрималися рівно рік.

Ілля писав новини, Олена, телеведуча, їх читала. Він приходив у студію рано вранці, коли всі двері ще були замкнені. Лише в коридорі поралася прибиральниця, наспівуючи романс "Жестокий друг, за что мученье?". Увімкнувши апаратуру, Ілля переглядав сюжети з подій, що трапилися у світі за останню добу: падіння курсу акцій на Уолл-стріт, убивство в Гарлемі, повінь в Індії. Усе переглянувши, писав тексти до відібраних сюжетів.

Години через три приходила Олена. Носком чобітка відчиняла двері й застигала в дверному отворі, як у портретній рамі. Приймала різні пози - чудова натурниця для фламандців, але естети-італійці дали б їй відкоша через мишачі брови й пухкі маленькі губи.

Олена простягала руку до Іллі і вимовляла приглушеним, грудним голосом: "Дай хоч що-небудь". Брала аркуші і, швидко пробігши текст, сідала біля вікна перед овальним дзеркальцем. На столику лежали флакончики з тушшю, пудра, помада. Вона накладала макіяж, перекидаючись малозначимими фразами з оператором і монтажером, які готували апаратуру до зйомок.

Робота Іллі вже була закінчена. Перед виходом він з'їдав своє традиційне яблуко. Зрідка поглядав на Олену. Як не старався, не міг подолати легкої естетичної огиди до неї - схожої на міль, пухлогубої і безбрової, з безбарвним пухнастим волоссям.

Вона підводила останній штрих - піднімала над головою балончик, і після пшику в дзеркалі відбивалася справжня воскова лялька, що кліпала обважнілими від туші віями. Лялька вставала і, вимовивши: "Хлопчики, я готова", ховалася за дверима студії з табличкою "Тихіше! Йде запис!". Монтажер вмикав екран:

- Готово? Поїхали!

І... на екрані, на тлі хмарочосів Мангеттена, під синім небом з'являлася Вона. Камера повністю змінювала Олену, на екрані виникав її двійник. Нехай Петрарка опише мрійливо-задумливий погляд її очей, нехай пензель Тиціана зобразить пасмо волосся, що грайливо збилося, нехай різець Праксителя пробіжить по її витонченій шиї, видаливши останню крупичку зайвого мармуру...

Надкушене яблуко застрявало в зубах Іллі, цівка білого соку стікала по його неголеному підборіддю.

- Чорт! - несподівано скрикнувши, Олена нахилила голову і прикладала пальці до лівої скроні. - Знову сльоза. Та прибери це прокляте світло!

Закривши ліве око, масажувала скроню. Потім діставала косметичку і приводила себе до ладу:

- Скільки я сиджу в кадрі?

- Шість секунд.

- З якого місця почнемо?

- Обрушився циклон.

І все тривало. А Ілля, не прощаючись, виходив.

Зазвичай він здійснював пішу прогулянку до кав'ярні, яку тримали ізраїльтяни. Замовляв каву, зварену так, щоб пишна пінка височіла над чашкою. Сідав за столик на вулиці. Сонячний промінчик бігав по блискучій чашці. Настільки гарячій, що пальці можна було обпекти.

Тут часто чувся іврит, переносючи Іллю на вулиці Назарета. У цьому районі Нью-Йорка виник шматочок Ізраїлю: на рожах смажилося конусом нарізане м'ясо, такою ж міцною й ароматною, як в Ізраїлі, була кава, такими ж гострими - приправи. У мові перехожих звучала жахлива суміш глухих і шиплячих звуків, народжених у

глибині гортані. За півтора року в Ізраїлі Ілля так і не навчився вимовляти як слід "гхка" і "гкхе".

Пригадувалася шаурма, куплена в арабському селі. З'ївши все до останньої крихти, наспіх витерши жирні пальці, він біг на гору. Просто так, без жодної мети. Піднявшись на вершину, довго дивився, як у небі ширяють орли, як у низинах біліють села і Йорданська долина червоніє маками. Він думав, що простоїть на тій вершині тисячу років, поки не пройде перед його очима вся історія: від літака компанії "Ель Аль" до верблюдів Авраама. І в останній день у долині Армагеддон зустрінуться Гог і Магог. Ілля обов'язково буде там, зі своїми пожитками, чекаючи на результат битви, а потім - рішення Господа. Він постане перед Всевишнім голим і, як завжди, неголеним. У руках триматиме все, що зібрав і чим дорожив, - чашку кави та кулькову ручку. Як скіпетр і державу.

Історія з географією на цьому, однак, не закінчилася. Після літака компанії "Ель Аль" з'явився "Боїнг" компанії "Амерікен Ерлайнз", що перетнув Атлантичний океан. Верблюди залишилися далеко позаду. Але під час блукань Нью-Йорком Іллі часом здавалося, що знайоме двогорбе створіння щойно промайнуло і зникло за рогом.

2

Олена Тимофєєва, колишня актриса якогось молодіжного театру в Одесі, а нині - телеведуча в Нью-Йорку, давно охолола до свого чоловіка. Вона проклинала грузина-мануальника, який півроку тому за сто доларів за сеанс "розтягував їй хребет" на масажному столі. Потім їхні стосунки змінилися, і гроші потекли у зворотному напрямку. Але оскільки подібна відвертість Олені не подобалася, грузин дарував їй, цій цариці, золоті каблучки з рубінами - нехай знає, що таке справжній

джигіт! Гримнув грім - грузина за щось заарештували, недовго протримали у в'язниці й випустили, настійно порекомендувавши зникнути з Нью-Йорка. Що він і зробив негайно, навіть не повідомивши своїй цариці, в яких краях справжнього джигіта шукати.

І ось з певного часу присутність Іллі в телестудії викликала у Олени дивне хвилювання.

...Починалася зйомка. Особливо Олену вражало повідомлення про падіння біржового індексу Доу-Джонса. Доу-Джонс, мабуть, уявлявся їй героєм трагедії - царем Едіпом або принцом Гамлетом: він страждав, боровся з долею і у фіналі падав. На три пункти.

- Чорт, знову сльоза! Та вимкни це яскраве світло! Що за мука!..

Але лише один Ілля знав, що ці сльози – для нього. Молодий, тридцятирічний (між іншим, не зайнятий), він сидить і дивиться, як страждає жінка. Як проливає сльози нерозділеного кохання. Як жадає, щоб Ілля увійшов сюди, у студію, вигнав у шию цього безстатевого оператора, сам узяв у руки камеру і навів на неї. І тоді вона легко вистрибне на стіл, клацне пальцями, щоб увімкнули музон.

Звиваючись, наче змія, повільно виповзе зі своєї чорної сукні й залишиться у "Вікторії Сікрет" - тільки вчора купила ці білосніжні шовкові трусики й бюстгальтер. І нехай він візьме її крупним планом. Не бійся, сміливіше, наїжджай камерою. Ось так...

Життя Іллі якось несподівано для нього самого налагодилося: хороша коханка, непогана робота, прийнятна зарплата.

Але, як то кажуть, щастя тривало недовго. Телестудія закрилася - витратили мільйон доларів. Новий спонсор обіцяє дати три мільйони. Коли? Невідомо.

Тим часом, щоб зводити кінці з кінцями, Ілля влаштувався журналістом у газету, на мізерну зарплату. Роман з Оленою хоч і тривав, але теж неминуче наближався до фіналу.

- Зайдемо в бар? - запропонувала Олена.

- Не хочу. До речі, твій чоловік зі мною не розраховувався, залишився мені винен тисячу доларів.

- Ну що ти за людина? Він же сказав - віддасть, значить, віддасть. Тобі потрібні гроші?

- Ні, - Ілля вивільнив руку.

Вони стояли біля входу в підземку.

- Ти ображаєшся? - Олена хотіла погладити його по щоці, але він відхилився.

І Олена зрозуміла, що час шукати нового мануальника. У неї вже давно болить хребет. До того ж вранці мучать мігрені, тайленол не допомагає. Потрібен ґрунтовний масаж. А цей неголений Ілля... він ще пошкодує.

3

Сніг летів косо, сік по обличчю і танув на асфальті. З-під землі крізь металеві решітки здіймалися клуби пари. Під ногами загуділо - мчав поїзд.

Поїжившись, Ілля прискорив крок. А обіцяли сонце. І без снігу. Нью-йоркські зими гірші за ізраїльські і непорівнянні з київськими. У Києві падав сніг м'який, пухнастий. Кучугури лежали, як на новорічних листівках. Можна було валятися на лежанці й дивитися у вікно - на рамі знизу повільно наростала нерівна біла смужка. Під боком лежала

якась книжечка, а в кімнату крізь цокання годинника проривалися вовчі завивання вітру - "у-у-у"...

В Ізраїлі взимку було сиро. Одяг доводилося сушити на слабкому електрокаміні, привезеному з Києва. На вулиці бувало тепліше, ніж у квартирі. Але раптом могло визирнути сонце - тоді величезне листя пальми під вікном, швидко висохнувши, відливало темно-зеленим. На лавці біля будинку одразу з'являлися два старі грузинські євреї в кепках-"аеродромах", розкладали нарди і, немов два жерці, трясли гральні кості у складених долонях: "Гош-гош-гош - зара, давай!" А поруч із ними, на краєчок лавки, сідала бабуса...

Ілля пройшов повз скульптуру єврея в ярмулці, що сидить за швейною машинкою "Зінгер". Тут, у кварталах Нью-Йорка на Фешн-стріт, сто років тому шолом-алейхемівська біднота, яка втекла з царської Росії, сіла за свої "Зінгери". І почала нове життя. Заради дітей. Щоб діти вивчилися, стали лікарями й адвокатами.

У бабусі Іллі теж був "Зінгер". Усі бабусі починали і закінчували "Зінгером". "Зінгер" ставав членом будь-якої сім'ї, як соковижималка або радіоприймач. Для дитини найбільший інтерес представляла шпулька, захована в нижній частині машинки під блискучою висувною пластинкою. Бабусині пальці, грубі, розпухлі в суглобах і викривлені артритом, примудрялися пірнути в цю щілину і легко, за одну мить, витягнути шпульку на світ Божий.

Бабуса захотіла взяти машинку з собою з Києва до Ізраїлю. Був бій, вмовляння. Що сказати? Старенька просто з'їхала з глузду. Що вона збирається там шити? Відкривати ательє? Постачати магазини? Ну і як цю машинку везти? У валізі? Чи в сіточці?

Але бабуса все-таки наполягла, вперта була старенька. По приїзді навіть щось шила і латала. "Коли серце починає боліти, сідаю за "Зінгер", і біль одразу відпускає". Їй ніхто не заперечував, але тишком-

нишком, щоб не ображати, виносили залатаний мотлох на вулицю і залишали на паркані. Вона, звісно, про все здогадувалася, але виду не подавала. Усі грали в цю гру, поки бабуся не злягла.

Зима вже йшла на спад, на носі був березень, і бабуся чомусь вірила, що якщо дотягне до весни, то обов'язково встане. Кілька разів уже визирало сонце, і пальма під вікном веселіше плескала від вітру важким листям.

Але, мабуть, богині долі Парки щось не узгодили із синоптиками. Того свого останнього вечора бабуся, пожовкла і висохла, як мумія, підкликала Іллю. Вона була спокійна, і очі її світилися тихим світлом. "Знаєш, я думала: потеплішає, вийду на вулицю, сяду на лавочку... - замовкла, дивлячись кудись крізь Іллю. Сумно посміхнулася. - Не вийшло..." Сповзла по подушці. Зіщулилася. Здригнулася.

Назавтра її в білому савані опустили на кам'яне дно могили. Як на зло, у небі горіло таке яскраве сонце, що хотілося замазати його густим чорним дьогтем...

А швейна машинка припадала пилом у кутку. Віддати її було нікому, викинути шкода. Стояла там доти, доки не виїхали в Нью-Йорк. Нехай нові мешканці вирішують, що з нею робити.

І треба ж! Машинка несподівано виринула тут, у Нью-Йорку, потрапивши в руки до бронзового єврея.

4

Ілля увійшов у широкі скляні двері, піднявся на третій поверх. Тут працювала його старша сестра Таня - закрійницею в ательє у бразильської єврейки.

- Гелло, "Сара-кутюр" слухає, - секретарка, молоденька чорноока ізраїльтянка Рахель, у приймальні розмовляла по телефону.

Вона посміхнулася Іллі на весь свій широкий рот. І він одразу зрозумів - нічого не вийде. Куди він її покличе, цю добру Рахель, яка метається в пошуках чесного Якова? У кіно? У кафе? На берег Гудзона? І про що вони розмовлятимуть?

Краще відразу привести Рахель до себе додому. І зачати немовля Йосипа. Міцного, рум'яного малюка. З ямочками на щоках. І буде Йосип рости під пильним оком Всевишнього. І стане малюк Йосип схожим на діда Іллі, якого теж звали Йосипом. Його могила десь там, у київському рові, про неї майже нічого не відомо.

- Таня зараз вийде, - сказала Рахель, знову широко посміхнувшись.

Ні, додому до нього вона не піде. Вона дівчина суворих правил. Спочатку залицяння, потім хупа, і лише тоді зачинати Йосипа. У зворотному порядку не вийде. І навіщо вона так широко посміхається? Жалюгідне наслідування американок - відбілити зуби до блиску. Щоб горіли, як бляхи на солдатських ременях!

Ілля пройшов коридором ательє. Крізь матове скло було видно розмиті фігури. В одній із примірочних стояла велика дама в широкій бордовій сукні. У неї в ногах повзала якась тінь. Часом чувся голос Тані:

- Стягнути ще більше? Підняти вище? Ще вище? Гаразд.

Ілля повернувся в приймальню. Незабаром з'явилася і Таня - у шльопанцях. Проста чорна сукня з легкої вовни обтягувала її худорляве тіло. Здається, цю сукню Таня носила ще в Києві.

- Ця сука випила в мене півлітра крові! - обурювалася Таня, коли вони з Іллею спустилися в кафе. - Їй п'ятдесят вісім років, видає третю доньку заміж, а хоче на весіллі затьмарити наречену. І груди їй зроби, щоб здавалися пружними, і тут - вище колін. Її роздягнути й умити - сльозами обіллешся. Замовила собі сукню за сім тисяч доларів!

- Не нервуй, їж салат.

- Уявляєш, - продовжувала Таня, - повзаю в неї в ногах, а вона в цей час дзвонить своєму чоловікові і каже, що дорогою на примірку купила будинок за півмільйона. Але - яке горе! - будинок без басейну. Чоловік у цей час робить операцію в лікарні. Просить зателефонувати йому хвилин за двадцять, мовляв, швиденько закінчить із хворим, відріже йому, що треба, і тоді вони зможуть спокійно обговорити ситуацію з придбаним будинком. Ось так треба жити, - Таня відставляє порожню тарілку, бере склянку з апельсиновим соком. - Ти щось схуд. Може, тобі гроші потрібні? - відкриває гаманець, серед банківських і кредитних карток знаходить гроші. - На, бери, мені ця сука чайові дала, - простягає Іллі сто доларів.

У його грудях піднімається хвиля ображеної гордості. Ще мить - і він заплаче від жалю до себе. Щоправда, ці сто доларів докорінно змінюють усю фінансову картину. Залишиться роздобути ще двісті, і за оплату квартири цього місяця можна не турбуватися. Десь у дверях промайнула тінь господаря будинку, де живе Ілля.

- Бери ж, - Таня рішуче сунула гроші в кишеню його пальта.

- Як там мама поживає?

- Нормально. Сидить із Річардом. Усе, мені час, а то господиня буде злитися. Завтра в тата день народження, не забудь його привітати, - згадавши про батька, Таня витерла сльози, що набігли.

(Батько залишився в Ізраїлі - зустрів там іншу жінку.)

Сльози в Тані з'являлися за секунду, очі одразу червоніли, а ніс, гачкуватий і худий, здавалося, витягувався ще більше. Сльози її зістарювали. На щастя, пориви горя тривали недовго - Таня швидко брала себе в руки.

Вона поправила волосся і, підморгнувши, пішла. Низенька, у чорній сукні, притискаючи під пахвою гаманець, Таня поверталася до

замовниць. Вона все більше ставала схожою на бабусю. Тільки без "Зінгера".

5

Наближався полудень. Сніг не падав. Черевики шльопали по калюжах. З усіх боків штовхали, обганяючи, перехожі. На перехресті виник затор, від сигналів закладало у вухах. Біля дверей деяких будівель охоронці - рослі негри в уніформі - курили смердючі цигарки й голосно сміялися.

Пора в редакцію. Але чомусь Ілля пішов Бродвеєм угору, хоча до редакції слід було йти вниз. Він опинився в парку, замовив у кіоску каву.

Тут, у парку, дихалося легше, повітря здавалося чистішим і свіжішим. Хотілося робити глибокі вдихи і видихати з грудей важкість, що накопичилася. У Нью-Йорку дихати важко. Просто задихаєшся. І постійно болить голова.

Зате в цьому місті ти абсолютно вільний. Як утікач із психлікарні. Можеш оголосити себе королем Іспанії, ніхто заперечувати не буде. Ти у вільній країні, роби, що хочеш. Головне - не забудь сплатити за квартиру. З-за стовбура дерева знову виглянула тінь господаря будинку. Ілля сунув руку в кишеню, перевірів, чи на місці сотня доларів. І тінь господаря розчинилася.

Поривом вітру підхопило і кудись понесло порожню целофанову упаковку... Нарешті стало зовсім легко. Захотілося, як колись в Ізраїлі, лазити по горах, шукати там печери. Або, сторгувавшись із бедуїном, вистрибнути на верблюда, вмотитися поміж його горбів і закричати: "Авоє-є!" І верблюд понесе вперед, у землю Ханаанську. Де з надлишком меду й молока. І трошки крові та сліз.

Ілля поїхав з Ізраїлю до Штатів за викликом сестри. Скільки можна було там надриватися на будівництві? І бачити щодня хитрі оченята боса - марокканського єврея, який вічно обіцяв виплатити зарплату наступного понеділка...

Ілля допив каву. На дні чашки темніла гуща. Він нахилив чашку - гуща на дні ліниво сповзла... Олена. Є сто доларів. Можна замовити столик у Гринвіч Вілладж. Смажених креветок і графин сангрії.

...Вони сядуть у затишному куточку кафе. Він наллє вина з глечика, де між кубиків льоду плаватимуть часточки апельсинів і ягоди. Дістане за гілочку червону вишеньку і пограє нею над Олениними розкритими губами. Вийдуть із кафе, міцно обійнявшись. Вона притиснеться до нього, навіть ні - вона просто навалиться на Іллю, і вони повільно підуть до метро, танучи в запахах шашликів, піци і марихуани. Він її нікуди не відпустить. Прокинуться вранці. Ліниво потягнувшись, Олена білою рукою торкнеться його щоки і запитає, чому він не вкритий. Ілля поцілує її в губи, в очі. І вони знову заріються у верблюжу ковдру, бо, напевно, буде холодно, адже господар не вмикає вранці бойлер через нове підвищення цін на мазут...

Ілля дістав із кишені мобільник і зателефонував. Довгі гудки, потім клацання:

- Гелло, - голос Олени звучав спокійно, підозріло спокійно. - Щось сталося?

- Так. Тобто ні. Давай зустрінемося. У кафе "Еспаньол".

Тиша.

- Ну, Лен...

- Не знаю. Взагалі-то я зайнята, - і після недовгого мовчання: - Окей, я постараюся.

Його обличчя осяяла усмішка, слова готові були ось-ось вирватися. Але, злякавшись, що одним безглуздим словом можна все зіпсувати, він лише промовив:

- Приходь на шосту.

Натиснув кнопку, вимкнувши телефон. Переможно потряс піднятим кулаком. Ось так! І жваво покрокував у бік редакції.

Спочатку йшов швидко, але поступово сповільнив крок. Редакція, ця конура, на кожній стіні, наче знуцання, висять портрети Шолом-Алейхема і Башевіса Зінгера.

Дві головні теми газети. По-перше, Голокост. Точніше, відновлення історичної справедливості - євреїв знищували нацисти, тепер їхні нащадки вимагають компенсацій. "Великих баксів", як кажуть в Америці. Редактор газети похмуро жартує, що бути жертвою Голокосту нині стало професією, причому, дуже вигідною.

Друга тема - оспівування образу бронзового єврея в ярмулці. З номера в номер у "Колонці редактора" з'являється редакторська замітка приблизно такого змісту: "Щоранку я проходжу повз пам'ятник, який спонукає мене до глибоких роздумів. Я думаю про євреїв, які, колись утікши від чорносотенних погромів, приїхали до Нью-Йорка з обшарпаними ковдрами і швейними машинками "Зінгер". Тут, у Новому Світі, вони вирішили будувати нове життя". Потім описується, як ті щасливі бідолахи зійшли на берег корабельним трапом, сіли в трамвай, який відвіз їх на Іст-Сайд. Словом, йде переказ другої, досить слабкої частини роману Шолом-Алейхема "Хлопчик Мотл".

У перший рік після приїзду до Нью-Йорка Ілля блукав шолом-алейхемівськими місцями, як колись у Києві. Намагався уявити, як сто років тому сюди приїжджали зачумлені, на смерть перелякані іммігранти, як галасували сумішню ідиш, польської та української. Матері притискали немовлят, чоловіки нервово смикали свої бороди.

Десь тут ходив трамвай із веселими дзвінками. Напевно, такий самий, як у Києві, з тією лише різницею, що можна було зістрибнути на ходу, і цей трамвай віз їх усіх, із дітьми та "Зінгерами", на Іст-Сайд.

Там вони відкривали булочні, взуттєві та швейні майстерні. Бабусі варили курячий бульйон із фрикадельками - такий самий, як колись варила і його бабуся, - і тримали повні ложки цього бульйону перед зціпленими губами своїх упертих онуків...

Колись Іллі до рук потрапила книжечка "Антологія знаменитих американських гангстерів", де в списку поряд з іменами Аль Капоне і Гамбіно стояли імена двох євреїв - Луїса Лепке і Дач Шульца. Обидва починали як усі бандити: тихо відчиняли двері майстерень і дуже ввічливо просили грошей. І тоді швейній машинці "Зінгер" доводилося працювати до зносу, щоб прогодувати вагітну дружину, п'ятьох дітей і відсоток з виторгу віддати Лепке або Шульцу. Кравці створювали профспілки - бандити Лепке і Шульца вбивали лідерів і ставили на їхнє місце своїх. Вони ворочали мільйонами, скупивши майже всі мануфактури й ательє на Фешн-стріт. ФБР вдалося з ними впоратися з великими труднощами: Лепке посадили на електричний стілець, а до Шульца підіслали двох кілерів, які розстріляли його впритул у туалеті одного кошерного ресторану.

6

...А ти - дерись. Виживай. Господь усе бачить. Зверху, з даху Емпайр-білдінга. У Господа Свій задум, і тобі потрібно пройти весь маршрут. Господь Сам вирішить, де тебе зупинити - у печері землі Ханаанської, на нью-йоркській вулиці або в київському рові, де тебе розстріляють, як діда Йосипа.

Дід Йосип був служкою в синагозі на Подолі. Про нього мало що відомо: пішов уранці в синагогу, хоча німці вже взяли Київ. До Бабиного Яру залишалося кілька днів. Дружина із сином (бабуся з майбутнім батьком Іллі) евакуювалися. Дід злився - піддалася паніці. Чому раптом? Німці не зачеплять. І хіба Всевишній дозволить?

Облави прокотилися наступного ж дня після взяття Києва. Почали з подільської синагоги, де зберігалися стародавні книги і сувої. Німецькі автоматники загнали всіх парафіян у підвал, а ввечері вивели їх у глухий яр і там розстріляли. Щоправда, потім говорили, що їх розстріляли на березі Дніпра: жителі Подолу бачили, як уранці до берега прибило розпухлі трупи в білих талесах і мішечки з молитовним приладдям.

А цінні книжки німці вивезли: до синагоги увійшли чоловіки в цивільному і, переглянувши фоліанти, наказали солдатам упакувати відібране в металеві ящики. Потім усе відвезли і продали через нейтральні країни американським євреям. Бо лише американські євреї могли тоді дати за ці книжки великі бакси.

7

Заморосив дрібний дощ, вітер подув сильніше. Ілля підняв комір пальта і сховав обличчя в цю ненадійну фортецю.

А що, якщо він сьогодні взагалі не з'явиться в редакції? Подзвонить і скаже, що захворів. Але ж його можуть звільнити! Або вже звільнили? Прийде в редакцію, а на його столі лежить конверт з останнім чеком. Куди ж він тоді піде? За прилавок у "Макдональдс"? Чи швейцаром?

- Подайте ветерану іракської війни, - перед ним стояв мужик у лахмітті, з кишені куртки стирчала шийка пляшки.

Простягнувши волоцюзі дріб'язок, Ілля збіг сходами в підземку.

У напівпорожньому вагоні якийсь похмурий тип підносив до рота затиснуту в кулаці цигарку, і повітря наповнювалося пряним запахом марихуани. На наступній зупинці увійшли двоє хасидів. Один дістав маленький молитовник і, накручуючи пейс на свій вказівний палець, заглибився в читання. Інший розгорнув "Уолл-стрит Джорнел" з останніми біржовими новинами і теж заглибився. Той, хто з "Уолл-стрит", схожий на господаря будинку, де живе Ілля.

Господар будинку - добрий чоловік років п'ятдесяти п'яти, може, старший – спробуй здогадайся за густою бородою й окулярами. Шестеро дітей, чекає сьомого. Він може годинами розповідати про прийдешній прихід Мошиаха і радить Іллі частіше ходити в синагогу. Але скажи йому, що гроші за квартиру він отримає на день пізніше... тільки скажи.

Отримавши гроші за квартиру, господар зазвичай підходить до вікна. Перераховує. Губи за рябою бородою беззвучно ворухаються. Купюри номіналом у 50 і 100 доларів він розглядає на світло, мацає, трігнем. Потім піднімає очі до неба - ставить Всевишньому задачу на додавання і, отримавши правильну відповідь, ховає гроші глибоко в кишеню лапсердака. Лише тоді з його очей струмує світло глибокого душевного спокою.

Коли Ілля тільки приїхав до Нью-Йорка і винайняв цю квартиру, господар дуже йому допоміг - влаштував у єшиву. Зрозуміло, не директором, а прибиральником.

По єшиві, як кролики, гасали худі хлопчики в окулярах і ярмулках. Почалися заняття. Ілля взяв швабру і кілька разів пройшовся нею по підлозі в коридорі. Потім поставив швабру на місце і пішов додому. А дорогою згадував, як колись у Києві сам ледь не став єшиботником. Він тоді закінчував університет, а на Подолі при синагозі відкрилася перша,

ще тоді напівпідпільна єшива. Там за столами сиділи кілька хлопців, у ярмулках і з першими пагонами пейсів.

Чоловік років сорока, у чорному, читав лекцію про створення світу. Він говорив спокійно і розважливо, використовуючи філософські терміни, краще за викладача філософії в університеті. Розкривав таємниці Тори:

- Одвічно існує Всевишній, і душі євреїв оточують Його Престол. Всевишній відправляє душі на землю, щоб Йому зводили Храм. Коли Храм буде побудований, з'явиться Месія - у співі труб і гromі литавр...

Ілля слухав і заздрихав цьому єврею, який сьогодні все ще продовжує вірити в цю милу казку. Тим паче тут, на Подолі, де півстоліття тому в Дніпрі плавали трупи розстріляних рабинів, у Бабиному Яру невпинно строчив кулемет, і сусіди видавали євреїв гестапо за буханець хліба.

Іллі запропонували вчитися, але за умови, що житиме він у гуртожитку неподалік від синагоги. Вивчатиме Тору, стародавній і сучасний іврит. І лише раз на тиждень - у суботу - дозволялося залишати цю єврейську бурсу.

Якраз був травень, цвіли каштани і бузок, у густому теплому повітрі з дзижчанням проносилися хрущі. Напевно, в таку пору гоголівський Андрій зустрів у Києві панночку, яка занапастила його козацьку долю. Панночкою була Інка, ладна, налита. Страшно хотіла заміж. Але Ілля опирався. І тоді на обрії виник інший козак - похмурий студент з Іраку, який закінчував в університеті факультет міжнародних відносин. Він і відвіз Інку в Багдад як законну свою дружину.

8

Ілля вийшов із підземки. Морозець міцнішав. Швидше б потрапити в тепле місце і випити чогось гарячого.

За кілька хвилин він сидів у кав'ярні "Еспаньол". Там на стінах висіли гітари, прикрашені червоними бантами, офіціанти приймали замовлення і розносили страви.

Ілля замовив глечик сангрії і - трохи пізніше, коли прийде сеньйора, - смажених у часниковому соусі креветок. Чорну квасолю? Так, будь ласка.

Коли офіціант пішов, Ілля на мить примружив ліве око - замовлення доларів на тридцять п'ять. Плюс чайові. Із потертого портмоне витягнув гроші: дві купюри по двадцять доларів і новенька сотня, яку дала Таня. Молодець сестра. Тим паче, що післязавтра - перше лютого, спозаранку заявиться хазяїн будинку й радісно вигукне: "Шалом!"

Ілля намазав масло на теплу хрустку булочку. За сусіднім столиком сиділа літня пара: сивочолий чоловік професорського вигляду в костюмі і з чорним метеликом на шії та напудрена дама. З важливим виглядом працювали ножами і виделками, зрідка поглядали на Іллю.

Він налив собі з глечика склянку вина. Коли ж нарешті ця професура втретєся серветками і зникне? Вони пішли, коли Ілля допивав третю склянку вина, а годинник із застиглою зозулею показував початок сьомої.

- Сеньйору подавати страву?

- Так, одну принесіть.

Півгодини - законний дамський час на запізнення. Щоправда, Олена зазвичай запізнювалася хвилин на десять-п'ятнадцять, не більше, а вранці часом приходила навіть раніше дев'ятої, коли Ілля ще ніжився в ліжку.

Олена дрібно стукала у двері своїми довгими пальцями з нафарбованими нігтиками: "трам-трам-трам". Ілля одразу ж підхоплювався і, не одягаючись, ішов відчиняти. Щоправда, останнім

часом, коли лунав знайомий дріб, уже не поспішав, а знехотя плентався до дверей. Одного разу навіть не встав - лежав, дивлячись на зачинені двері. Олена стояла за дверима - стукала і дзвонила. Іллі чомусь сподобалася така ситуація. Здалося, що він їй мститися. Хоча мстити їй не було за що.

Того разу Олена, не дочекавшись, пішла. Потім Ілля збрехав, що захворіла мати і йому довелося переночувати в сестри, а телефон розрядився. Олена, здається, не повірила, але сяк-так владналося, хоча стосунки вже були нікудишні.

Але тепер усе зміниться. І що він собі придумав? Чим був незадоволений? Адже Олена нічого не вимагала, не ставила жодних умов. Сама приходила до нього.

Годинник показував за чверть восьму. Сенсу замовляти страву для сеньйори вже немає. Не прийде. Утім, він же заздалегідь це знав. Навіщо він їй потрібен? Жебрак. Замучений. Ще й із претензіями. З ним складно. А їй, жінці сорока п'яти років, потрібен такий, із ким легко. Легко і красиво. Проблем і нервування вистачає вдома, з чоловіком. Але крім чоловіка має бути інше життя. З іншим героєм. Не таким, як Ілля.

Він подивився на мобільник, що лежав перед ним на столі. Але дзвонити він їй не буде. Замовив сто грамів коньяку. Так, цього бажає сеньйор. Другу порцію креветок, будь ласка, залиште собі. Ні, із собою він не візьме. У сеньйора вдома знайдеться що поїсти. Повний холодильник. Сто грамів коньяку і чек, будь ласка.

Примружившись, Ілля вивчив чек: 17, 10, 8. Як не дивно, уклався в сорок доларів. Він витягнув із гаманця гроші і поклав їх під спорожнілу чарку. Усе, час відчалувати.

Поривом морозного вітру обпекло щоки. Але холодно йому не було - всередині приємно гріло. У барах і кафе горіли вогні.

Обійнявшись, поспішали кудись гомосексуалісти й лесб'янки. Бездомні негри влаштовували собі нічліг із картонних коробок і лахміття.

А може... гуляй, душе? Зайти в бар. Замовити віскі з содовою. Купити марихуану. Скільки того життя? І взагалі, кому потрібне його життя? Сестрі? Матері? Батькові? Ну поплачуть день-другий. Поплакали, коли померла бабуся. І нічого, життя триває. Ось у Тані народився син. Тепер усе навколо нього, як навколо сонця: Річарду - то, Річику - це. Так і має бути: хтось народжується, хтось помирає. А чиєсь життя, може, зовсім не потрібне. Може, народився помилково. Всевишній чогось не догледів, замість надійного муляра відправив на будівництво Храму халтурника...

Несподівано, виринувши з-за рогу, перед Іллею виникла якась фігура. Невисокий худорлявий хлопець, у хакі і в чорній натягнутій на обличчя шапочці з прорізами для очей стояв за два-три кроки. Тримав у руках щось схоже на гвинтівку, обмотану ганчірками.

- Віддавай гаманець, - глухо промовив хлопець.

Ілля за акцентом зрозумів - негр із Гарлема. Дуло, спрямоване у його груди, опустилося трохи нижче. Ілля відчув, як у животі одразу похололо, і, забігаючи думкою наперед, відчув, як куля входить у його живіт, він осідає на асфальт...

- Віддавай гаманець, - повторив чорношкірий, щоправда, вже не так упевнено.

Руки Іллі - у кишенях. Пальці намацали гаманець, потягнули за куточок стодоларової купюри. Але раптом він голосно вимовив:

- Що ти хочеш?

Негр, насторожено озираючись, знову спрямував дуло у груди Іллі і повторив, але вже зовсім розгублено:

- Віддай гаманець.

- Що ти хочеш?! - закричав Ілля. - Що ти хочеш?! - він зробив крок уперед. Будь що буде, адже він знає, чує нутром, що це - не кінець, ще не все він зробив у житті, у цьому проклятому житті, а гроші - сто доларів - не віддасть!

Негр закрутив головою на всі боки, відступив на крок-другий і, розвернувшись, кинувся навтьоки. Озирався, чи не переслідують. Він тримав в одній руці "гвинтівку", з якої, розмотуючись, злітали ганчірки. Тепер було ясно, що в руках у цього мерзотника - шматок труби.

Ілля спочатку хотів погнатися, голосно закричав: "Ловіть убивцю!" - але голос зірвався на хрип.

Вдалині на вулиці з'явилася якась пара з мольбертами. Проїхала машина. Усе спокійно.

Ілля перевів подих. І раптом заплакав. Сльози котилися по щоках, але він не витирав їх. Витягнув стодоларову купюру, розгладив на долоні і, піднісши до обличчя, плюнув на неї. Але тут же подумав, що цей жест надто театральний і безглуздий, запхав долари в кишеню і побрів вулицею...

2007